

results of scientific and cognitive activity. It is possible to form students' practical skills by means of their active self-study. So, the pedagogical mean of active and operational component formation is to implement the system of different levels of self-educational tasks to the series of academic subjects «Pedagogy», «The basis of scientific research», «The basis of pedagogical excellence», «Technical means of studying».

САМОСТІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПОДОЛАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ БАР'ЄРІВ

УДК 378.937

Князян М.О.

В статті досліджується сутність поняття «педагогічний бар'єр». Представлена роль самостійно-дослідницької діяльності студентів як средства підготовки к преодолению педагогических барьеров.

Ключевые слова: педагогический барьер, самостійно-дослідницька діяльність студентів.

The article investigates the nature of the concept of «pedagogical barrier». The role of students' independent-research activity as a mean of preparation to overcome pedagogical barriers is presented.

Keywords: pedagogical barrier, independent-research activity of students.

Однією з принципово важливих проблем сьогодення є підготовка фахівця, здатного розв'язувати проблемні ситуації, досліджувати засоби оптимізації професійної діяльності, розробляти та втілювати інноваційні проекти. В цьому контексті питання про підготовку особистості до подолання педагогічних бар'єрів набуває особливого значення. Ця проблема пов'язана з такими науковими завданнями, як активізація професійної підготовки студентів, формування у них гнучкості та креативності мислення, забезпечення їхньої мобільності.

Аналіз наукових джерел [1-3] дозволяє виокремити такі напрями дослідження окресленої проблеми: оптимізація професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Андрущенко, Є. Барбіна, І. Бех, В. Гриньова, І. Зязюн, Н. Кічук, М. Князян, В. Кремь, З. Курлянд, Н. Нічкало, С. Сисоєва), сутність та функції компетентності подолання бар'єрів (І. Глазкова), методологія компетентнісного підходу (Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко).

Втім, питання про активізацію підготовки студентів до подолання бар'єрів потребує більш детального вивчення. Метою статті є висвітлення ролі самостійно-дослідницької роботи у підготовці майбутніх фахівців до подолання педагогічних бар'єрів.

Як відомо [3], психологічний бар'єр виникає за умов, якщо особистість виявляє певну пасивність у діяльності, причиною якої виступає новизна ситуації, її небезпечність, негативна інформація, відсутність гнучкості мислення

тощо. Психологічний бар'єр творчості може бути спровокований невпевненістю в собі, лінощами, слабкою волею; особливого значення набуває й наявність креативної атмосфери в колективі. Слід зазначити, що такий вид бар'єрів, як смисловий, має місце тоді, коли по-різному розуміються певні явища, а бар'єр спілкування – коли актуалізуються особистісні якості, котрі заважають ефективній взаємодії. Педагогічні бар'єри, на нашу думку, в широкому сенсі відображають ті перешкоди, які виникають на шляху до самоактуалізації вчителя в його професійній діяльності. Вони відображають певним чином усі окреслені вище бар'єри (психологічні, смислові, творчості й спілкування).

Аналіз наукового фонду [1-3] дозволяє стверджувати, що структура підготовки студентів до запобігання та подолання педагогічних бар'єрів представлена такими компонентами, як аксіологічний, когнітивний, рефлексивний, процедурний. Аксіологічний компонент відображає гуманістичні цінності особистості (любов до іншого, прагнення приносити добро й користь людям, сприяти розвитку соціуму тощо), інтерес до проблем подолання педагогічних бар'єрів, мотиви реалізації свого творчого потенціалу, професійного самоствердження. Когнітивний – систему знань щодо сутності педагогічних бар'єрів та технологій їх подолання; процедурний – вміння розробляти інноваційні підходи до вирішення проблем, котрі виникають у педагогічній діяльності у зв'язку із запобіганням бар'єрам; рефлексивний – навички аналізу власних дій та результатів впливу на особистість дитини в ході подолання бар'єрів, проектування свого професійного саморозвитку в окресленому аспекті.

Одним із засобів, котрий дозволяє забезпечити системну підготовку майбутніх фахівців до подолання педагогічних бар'єрів, є самостійно-дослідницька діяльність. Саме цей вид пізнавальної роботи студентів дозволяє сформувати системні теоретичні знання з проблем запобігання та подолання педагогічних бар'єрів, відповідні цінності та мотиви особистості, розвивати її критичне мислення, рефлексію.

Завданнями, котрі сприяли прогресивній динаміці підготовки майбутніх учителів до подолання педагогічних бар'єрів, були такі, як здійснення інтраструктурного аналізу різних педагогічних категорій, укладення термінологічного банку, розробка концептуального конструкта, вихідної бази дослідження, методичного комплекту, написання аналітичного есе, підготовка експерт-повідомлення, аналіз взаємозв'язків між різними педагогічними феноменами, підготовка наукового звіту-аналізу, здійснення експериментального дослідження, утворення концептуальної синтез-схеми, виконання взаємооцінювання-прогнозу студентів.

Наприклад:

- здійснить інтраструктурний аналіз різних педагогічних категорій, дотичних до проблеми подолання бар'єрів творчості (висвітліть сутність категорій, розкрийте їхні атрибутивні характеристики, проаналізуйте основні функції, визначте сферу їхнього наукового використання, розробіть власний варіант визначення сутності запропонованих категорій);

- укладіть термінологічний банк «Бар'єри особистості» (дослідіть систему понять такого феномена, як «бар'єр», за допомогою теоретичного аналізу інформації, представленої у довідкових, дисертаційних, монографічних джерелах, а саме: порівняйте визначення термінів «смисловий бар'єр», «психоло-

гічний бар'єр», «педагогічний бар'єр», «бар'єр спілкування», «бар'єр творчості», поданих у психологічних та педагогічних словниках, проаналізуйте сутність цих понять, виявіть специфічність розкриття термінів у різних наукових виданнях);

- розробіть концептуальний конструкт «Бар'єрна педагогіка у системі сучасної освіти» (конкретизуйте провідні ідеї «бар'єрної педагогіки»; назвіть дослідників, що працювали над створенням концепції «бар'єрної педагогіки»; визначте у контексті цієї концепції місце та роль проблеми подолання бар'єрів спілкування; назвіть наукові доробки дослідників з вказівкою року їх видання; окресліть теоретичні засади висвітлення цієї проблеми; назвіть практичні засоби її вирішення);

- напишіть аналітичне есе «Проблема подолання бар'єрів у методологічному, прогностичному та компаративному аспектах» (здійсніть аналіз історико-педагогічних джерел, в яких висвітлюється досліджуване питання; схарактеризуйте стан проблеми в теорії та історії педагогічної думки; назвіть науковців, які висвітлювали окреслене питання найбільш повно; розкрийте методологічні аспекти цієї проблеми; порівняйте позиції щодо її розв'язання педагогами минулого з поглядами сучасних учених; на основі аналізу стану дослідження проблеми в теорії та історії педагогічної науки спробуйте здійснити прогноз її вивчення у найближчому майбутньому);

- підготуйте експерт-повідомлення з теми «Проблема формування у старшокласників компетентності подолання бар'єрів» (складіть бібліографічний покажчик за темою, що вам запропонована; опрацюйте відповідні наукові матеріали; проаналізуйте різні позиції вчених щодо вирішення цієї проблеми; укладіть узагальнену схему наукових позицій; сформулюйте висновок щодо сучасних тенденцій дослідження проблеми);

- розробіть вихідну базу вашого дослідження, тема якого запропонована нижче (розкрийте його актуальність, визначте його об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання). Орієнтовна тематика досліджень охоплювала проблеми подолання бар'єрів школярами: «Педагогічні прийоми підготовки старшокласників до подолання бар'єрів творчості», «Засоби активізації полікультурної компетентності як чинника запобігання смисловим бар'єрам», «Підготовка учнів до подолання бар'єрів спілкування за допомогою інтерактивних засобів»;

- проаналізуйте всі можливі взаємозв'язки між такими педагогічними феноменами, як «індивідуальні форми роботи з важковиховуваними дітьми» та «педагогічна освіта батьків» (виявіть залежності між ними, сформулюйте відповідні теми науково-дослідних робіт, виділіть об'єкт, предмет, мету, гіпотезу дослідження, обґрунтуйте доцільність вибору певних методів дослідження, проаналізуйте найсучасніші наукові праці з означених вище феноменів, сконструуйте теоретичну модель взаємозалежності та взаємодії вищевикладених явищ);

- проведіть теоретичне дослідження за темою «Засоби активізації взаємодії вчителів та педагогічно занедбаних дітей» та підготуйте відповідний звіт-аналіз (підберіть науково-теоретичні матеріали, в яких висвітлюється ця проблема, укомплектуйте власний банк варіантів виховних заходів з її розв'язання, надайте вашу оцінку цим заходам);

- розробіть методичний комплект «Формування у учнів середньої школи компетентності запобігання бар'єрам у процесі позааудиторної діяльності» (визначте найбільш актуальні проблеми організації позакласної роботи учнів середнього етапу навчання; назвіть можливі варіанти методичних заходів, які оптимізують оволодіння учнями компетентністю запобігання бар'єрам; представте розроблені вами методичні заходи у вигляді системи; утворіть її необхідний методичний супровід (методичні вказівки, творчі завдання, перелік рекомендованої літератури, очікувані результати); спрогнозуйте дидактичну потужність цього методичного комплекту);

- здійсніть експериментальне дослідження за темою «Активізація пізнавальної мотивації школярів з проблем подолання бар'єрів» (організуйте анкетування серед учителів на предмет педагогічних засобів, що сприяють утворенню окресленої пізнавальної мотивації; класифікуйте отримані відповіді, виявіть закономірності позитивного та негативного досвіду; порівняйте результати діагностики з теоретичними засадами означеної проблеми; представте матеріали графічно: у вигляді діаграм, графіків, таблиць; розробіть власні варіанти педагогічних прийомів активізації пізнавальних мотивів, подайте їх у вигляді авторської технології (із визначенням організаційно-методичних закономірностей та умов її втілення); проведіть констатувальний експеримент (анкетування, тестування учнів); після впровадження авторської технології проведіть діагностувальний зріз та систематизуйте отримані результати; сформулюйте та аргументуйте висновки; оцініть відповідність набутих результатів сучасній практиці загальноосвітньої школи);

- утворіть концептуальну синтез-схему «Парадигмальна база дослідження проблеми підготовки бакалаврів до подолання педагогічних бар'єрів» (назвіть, у контексті яких педагогічних парадигм та теорій здійснюється окреслене дослідження; розкрийте, в чому полягає новизна цієї концепції; окресліть мету та завдання дослідження; висвітліть понятійний базис концепції);

- взаємооцінювання-прогноз студентів (оцініть результати самостійно-дослідницької діяльності вашого товариша з академічної групи з проблеми підготовки учнів до подолання бар'єрів; окресліть ті його якості, які позитивно впливають на ефективність самостійно-дослідницької діяльності; використовуючи психолого-педагогічні джерела, утворіть комплекс методик із діагностики, що допомагають вам розкрити творчий та інтелектуальний потенціал вашого товариша, його здатність до саморозвитку та самовдосконалення; оцініть, наскільки повно обрані вами діагностичні методи (тести, анкети) висвітлюють ступінь підготовки до цієї роботи).

Отже, самостійно-дослідницька діяльність є ефективним засобом підготовки майбутніх учителів до подолання педагогічних бар'єрів, оскільки в її контексті за допомогою таких завдань, як, наприклад, розробка концептуального конструкта, вихідної бази дослідження, методичного комплекту, написання аналітичного есе, підготовка експерт-повідомлення, утворення концептуальної синтез-схеми тощо, є можливим забезпечити системність формування провідних компонентів окресленої підготовки (аксіологічний, когнітивний, рефлексивний, процедурний).

Література

1. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики: Колективна монографія / Колектив авторів: Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І., Овчарук О. В., Парашенко Л. І., Пометун О. І., Савченко О. Я., Трубочева С. Е. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. - 112 с.

2. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: Монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, Я. В. Цехмістер, О. В. Чалий / За ред. В. Г. Кременя. – К. : Наукова думка, 2003. – 853 с.

3. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. – Мн. : «Современное слово», 2005. – 720 с.

STUDENTS' INDEPENDENT-RESEARCH ACTIVITY AS A MEAN OF PREPARATION TO OVERCOME PEDAGOGICAL BARRIERS

Knyazyan Marianna

One of the most important problems is to train professional abilities to overcome pedagogical barriers. The analysis of scientific literature allows to form the following directions of study: optimization of future professionals training, the essence and function of competence to overcome barriers, methodology of competency-based approach.

The pedagogical barriers reflect the obstacles to self-actualization of teacher in his career. They reflect the psychological barriers, barriers of comprehension, creativity and communication.

The structure of students' training of preventing and overcoming pedagogical barriers is represented by axiological, cognitive, reflective, and operational components. The axiological component reflects human values, individual interest in overcoming of pedagogical barriers. The cognitive component presents a system of knowledge about the nature of pedagogical barriers. The operational component reflects the ability to develop innovative approaches; the reflective one shows the students' ability to analyze their own actions and the results of overcoming barriers.

One of the means which gives an opportunity to overcome pedagogical barriers for future specialists is independent research activity. This cognitive activity helps students to form a systematic theoretical knowledge about the problems of avoiding and overcoming barriers, to appropriate values ??and motives, to develop one's critical thinking and reflection.

The tasks that help teachers to overcome barriers are the processes of analysing of different educational categories, working out terminology systems, developing of conceptual means, writing analytical essays, preparing expert reports, analysing of pedagogical phenomena, the pilot study.

***Keywords:** pedagogical barrier, students' independent-research activity.*